

ELIT PENTADBIR DAN PERSOALAN BAHASA MELAYU: SATU EPISOD DALAM SEJARAH NEGERI JOHOR*

Mohd. Sarim Hj. Mustajab

Dalam konteks sejarah Malaysia, Johor sentiasa mendapat tempat yang istimewa. Keistimewaan ini menjadi lebih ketara jika dilihat hubungan Johor dengan kerajaan Inggeris, di mana Johor merupakan salah satu daripada dua buah negeri Melayu yang terakhir sekali diletakkan di bawah pentadbiran Inggeris. Di sebalik itu pula Johor merupakan negeri Melayu yang pertama sekali berhubung secara rasmi dengan kerajaan Inggeris dan yang pertama juga dipengaruhi oleh Inggeris.¹ Kemampuan kerajaan Johor untuk mempertahankan kewibawaannya di tengah-tengah pengaruh Inggeris itu berkembang di alam Melayu, menjadikan ia sebuah negeri yang agak luar biasa. Sehubungan dengan ini, wujudnya sebuah Pakatan Bahasa yang dikenali sebagai *Pakatan Belajar Mengajar Pengetahuan Bahasa*, pada tahun 1888, tiga tahun selepas termeterinya Persetiaan antara Johor dengan Kerajaan Inggeris dan pengisytiharan Maharaja Abu Bakar sebagai Sultan yang memerintah negeri Johor, menjadikan ianya satu peristiwa sejarah yang amat penting di negeri ini.

DARI P.B.M.P.B. KEPADA P.BM.P.B. DIRAJA

Artikel ini akan cuba melihat kegiatan golongan elit pentadbir di negeri Johor dalam usaha mereka untuk mengukuhkan penggunaan bahasa Melayu serta juga untuk menuntut dan mengekalkan kepentingan orang Melayu di dalam pentadbiran negeri.

Setakat ini boleh dikatakan bahawa penubuhan *Pakatan Belajar Mengajar Pengetahuan Bahasa* di Johor Bahru pada tahun 1888 mempunyai kaitan yang rapat dengan kemajuan pentadbiran di negeri itu.² Sebelum tahun 1914 pegawai-pegawai tadbir Melayu

¹Mengenai sejarah hubungan Inggeris-Johor lihat misalnya Eunice Thio, *British Policy in the Malay Peninsula, 1880 - 1910*, (Singapore, 1969); K. Sinclair, "The British Advance in Johore, 1885 - 1914", *JMBRAS*, XL (July, 1967), h. 93-110 dan James de Vere Allen, "Johore, 1901-1914", *JMBRAS*, XLV: 2 (1972), h. 1-28.

²Mengenai P.B.M.P.B. lihat misalnya Zainal Abidin b. Ahmad (*Za'ba*), "Modern Development," *JMBRAS*, Vol. XVII, Pt. 3 (Jan, 1940), h. 142-162; Nik Safiah Karim, "Sumbangan Pakatan Bahasa Melayu Persuratan Buku Diraja-

Johor telah membuktikan kemampuan mereka untuk mentadbir negeri dengan baik. Malah pada zaman pemerintahan Sultan Abu Bakar, dikecualikan kepada beberapa jawatan tertentu dalam kerajaan pegawai-pegawai Melayu menguruskan hampir keseluruhan jentera pentadbiran kerajaan.

Di bawah pimpinan Dato Jaafar bin Hj. Muhammad,³ Menteri Besar Johor yang pertama, Johor ditadbirkan oleh sekumpulan elit pentadbir yang cekap seperti Dato Seri Amar Diraja, Abdul Rahman bin Andak yang pernah menyandang jawatan sebagai Setiausaha Sulit kepada Sultan Abu Bakar sehingga tahun 1895 dan seterusnya menjadi Setiausaha Kerajaan Johor pada zaman pemerintahan Sultan Ibrahim.⁴ Selain dari Dato Seri Amar Diraja, Johor telah ditadbirkan oleh beberapa orang tokoh lain seperti Dato Bentara Luar, Muhammad Salleh bin Perang; Dato Bentara Dalam Munshi Ibrahim bin Abdullah; Dato Seri Setia Raja, Abdullah bin Tahir; Dato Penggawa Timur, Jaafar bin Nong Yahya dan Dato Penggawa Barat, Abdul Samad bin Ibrahim.⁵ Boleh dikatakan pada tahap ini jentera pentadbiran negeri bergantung kuat kepada peranan yang dimainkan oleh Dato-dato bergelar ini. Tokoh pentadbir yang tersebut ini merupakan penyokong serta pengikut Sultan Abu Bakar, yang pernah memegang jawatan kerajaan sewaktu pusat pentadbiran negeri Johor berpusat di Telok Belanga.

Selain dari golongan elit yang menjadi pengikut kepada Sultan Abu Bakar, golongan elit Johor juga datang dari golongan kerabat Sultan seperti Ungku-ungku, Tengku dan Wan. Golongan Ungku ini lazimnya menjadi pemerintah di beberapa bahagian tertentu negeri Johor. Misalnya Ungku Abdul Majid salah seorang dari anggota kerabat, ditugaskan untuk mengepalai pemerintahan di bahagian Sungai Muar dan pantai barat Johor, manakala kawasan Endau dan Pantai Timur Johor diletakkan di bawah pemerintahan

ja Johor terhadap Perkembangan Bahasa Melayu", dlm *Tradisi Johor - Riau, Kertas Kerja Hari Sastera 1983*, (Kuala Lumpur, 1987), h. 41-69 dan Haji Jumaat Dato Haji Mohd. Noor. "Daripada P.B.M.P.B. Hingga DBP: Renungan Terhadap Sejarah Perkembangan Organisasi Bahasa dan Sastera Melayu," Ucapan Utama Seminar Seratus Tahun Pegerakan Bahasa Sastera Melayu Di Malaysia, Johor Bahru, 1989.

³Mengenai Dato Jaafar b. Hj. Muhammad lihat Fawzi Basri dan Hasrom Haron, *Sejarah Johor moden 1855 - 1940, Satu Perbandingan Pelbagai Aspek*, (Kuala Lumpur, 1978).

⁴Lihat Fawzi Basri, "Datuk Seri Amar Diraja: Penghalang cita-cita Inggeris menakluk negeri Johor", *Malaysia in History*, Persatuan Sejarah Malaysia, 2 (Dis, 1972), h. 14-29.

⁵*Ibid.*

Ungku Abdullah. Kedua-dua orang Ungku ini ditugaskan untuk menjadi Pesuruhjaya Kerajaan yang bertanggungjawab kepada Sultan Abu Bakar, baik dalam soal pentadbiran jajahan mahupun yang bersangkutan dengan hasil mahsul wilayah jagaan mereka.⁶

Jelas di sini bahawa sebelum tahun 1914, kedua-dua golongan elit ini telah mempengaruhi serta mencorakkan dasar kerajaan Johor. Kedua-dua golongan elit pentadbir inilah juga yang telah menjalankan urusan kerajaan sewaktu Sultan Abu Bakar melawat ke luar negeri. Malah kecekapan pentadbiran di Johor pada tahun-tahun 1880'an menarik perhatian seorang pentadbir Inggeris, Frank Swettenham yang mencatatkan bahawa, walaupun Johor tidak mempunyai hasil bumi yang banyak seperti di negeri Melayu yang lain, ternyata pada zaman pemerintahan Sultan Abu Bakar, pentadbiran negeri berjalin dengan licin serta kemas, jauh lebih maju dari pentadbiran yang dijalankan oleh pegawai-pegawai Inggeris yang bertugas di negeri-negeri Melayu Bersekutu yang terletak di bawah pengaruh kerajaan Inggeris.⁷ Dalam konteks perkembangan bahasa Melayu di Johor jelas kelihatan bahawa golongan elit yang menjalankan urusan pentadbiran inilah yang telah mempengaruhi pembentukan "Pakatan" atau P.B.M.P.B.. Malah lebih jelas lagi sebahagian besar dari ahli "Pakatan" pada peringkat awal penubuhannya terdiri dari golongan elit pentadbir. Ekoran dari sini dapat kita simpulkan bahawa kemajuan kegiatan persuratan di negeri Johor pada tahun-tahun sebelum 1914 begitu kuat dipengaruhi oleh peranan yang dimainkan oleh elit pentadbir ini.

Di bawah naungan pegawai tadbir Johor, P.B.M.P.B. ditubuhkan dengan tujuan untuk menanamkan semangat belajar serta semangat menulis di kalangan ahlinya. Pada peringkat awal penubuhan badan ini keahlian "Pakatan" dibuka khusus kepada pegawai-pegawai tadbir dalam jawatan tadbir negeri, walaupun tidak dinafikan mereka yang berminat dalam hal tulis menulis dan membaca, khususnya dari golongan elit, akan diterima masuk menjadi ahli. Pada tahap awal penubuhan "Pakatan", Dato Abdul Rahman bin Andak dan Munshi Muhammad Ibrahim bin Abdullah secara otomatis di angkat menjadi Yang Di Pertua manakala Dato

⁶Lihat misalnya Carl A. Trocki, *Prince of Pirates: The Temenggongs and the Development of Johor and Singapore 1784 - 1885* (Singapore, 1979), dan Muhamad Ibrahim Munshi, *Kisah Pelayaran Muhamad Ibrahim Munshi, Pengenalan dan Anotasi*, Mohd. Fadzil Othman (Kuala Lumpur, 1980) terutama sekali "Pelayaran Pertama", h. 11-42.

⁷C.O. 273/133, No. 99. C. Smith to Earl of Derby, 18 March, 1885. Lihat juga Thio, *British Policy*, h. 104.

Hassan bin Tahir dan Mohamed Arif bin Unang (seorang arkitek)⁸ turut sama dilantik untuk memegang jawatan Yang Di Pertua.

Salah satu daripada aktiviti "Pakatan" pada peringkat awal ia ditubuhkan ialah untuk mendirikan sebuah Perpustakaan di Johor Bahru di mana ahli "Pakatan" dapat berkumpul pada waktu lapang khususnya pada waktu malam. Disebabkan pada waktu itu buku-buku di dalam Bahasa Melayu amat kurang, maka ahli "Pakatan" digalakkan membaca buku-buku Inggeris sebagai satu alternatif kepada kekurangan buku di dalam bahasa Melayu. Di tinjau dari sudut yang lain, jelas kepada kita bahawa langkah yang di ambil oleh "Pakatan" itu sebenarnya mempunyai motif yang tertentu. Dengan membaca buku-buku di dalam bahasa tersebut, besar kemungkinan bahawa pemimpin "Pakatan" seolah-olah dapat merasakan bahawa arus perubahan yang berlaku di Negeri-negeri Selat, serta juga di Negeri-negeri Melayu yang lain berkemungkinan akan mempengaruhi sistem pemerintahan di negeri Johor satu hari nanti. Lantas kemahiran di dalam bahasa Inggeris bagi seorang pegawai tadbir pada masa itu akan memberi manfaat bukan sahaja kepada diri mereka sendiri malah juga akan memudahkan mereka menjalankan urusan pentadbiran kerajaan. Selain dari itu "Pakatan" sendiri merasakan bahawa penguasaan bahasa Inggeris oleh ahli-ahlinya akan membantu usaha "Pakatan" untuk menggubal istilah-istilah baru dalam bahasa Melayu; yang pada waktu itu masih tandus dengan istilah baru, yang boleh digunakan oleh pegawai-pegawai Melayu semasa mereka menjalankan urusan kerajaan. Dalam proses membentuk istilah baru dari perkataan Inggeris, acap kali juga berlaku keadaan di mana bahasa Inggeris telah diambil secara 'wholesale' untuk digunakan sebagai bahasa Melayu. Pada hakikatnya tindakan ini dilihat oleh sebilangan kecil intelek Melayu Johor, sebagai satu usaha untuk mencemar kemurnian bahasa dan kebudayaan Melayu itu sendiri.⁹

Sekalipun terdapat kritikan terhadap usaha "Pakatan", ternyata pada matlamat akhirnya, "Pakatan" juga telah berjaya mencipta istilah-istilah baru seperti perkataan "pejabat", "kerjaraya", "Setiausaha" dan sebagainya yang hingga hari ini masih terus terpakai. Di sebalik itu pula terdapat istilah-istilah yang telah dicipta oleh "Pakatan" tetapi tidak dapat dikekalkan penggunaannya seperti perkataan "kereta angin" untuk "kapal terbang" atau perkataan "Tetuang Udara" untuk maksud *wireless set*. Tidak dapat

⁸ Lihat Hj. Mohammad Said, *Peredar Angka 24, Perihal Pakatan ini dari mula ditubuhkan hingga 17 Sept., 1940*, (Singapura, 1940).

⁹ William R. Roff, *Origins of Malay Nationalism* (Kuala Lumpur, 1967), h. 47.

dinafikan bahawa kegiatan "Pakatan" itu berjaya menarik minat golongan intelek Melayu Johor dalam usaha mereka untuk memperkayakan bahasa Melayu.¹⁰ Selain dari usaha membentuk istilah "Pakatan" juga dikatakan telah berusaha untuk menterjemahkan buku-buku Inggeris ke dalam bahasa Melayu, dengan harapan ia akan membanyakkan sumber bacaan di dalam bahasa ini.

Boleh diandaikan bahawa antara tahun 1888 sehingga 1895, kegiatan dan kejayaan "Pakatan" banyak bergantung kepada kepimpinan yang diberi oleh Dato Abdul Rahman bin Andak, yang menjadi nadi penggerak "Pakatan" keseluruhannya. Disebabkan oleh tugasnya sebagai Setiausaha Kerajaan, maka ketidakhadiran beliau semasa ahli "Pakatan" berkumpul, akhirnya memalapkan kegiatan "Pakatan". Bagaimanapun antara tahun 1904 dan 1905 kegiatan "Pakatan" hidup semula dengan kembalinya Dato Abdul Rahman kepada aktiviti badan bahasa ini. Dikatakan bahawa antara dua tahap itu keahlian "Pakatan" telah meningkat kepada 200 orang dan ahli-ahlinya kali ini datang dari pegawai tadbir negeri Johor (MOS) serta juga dari kakitangan rendah pentadbiran kerajaan.¹¹ Pada masa ini juga "Pakatan" mendapat sokongan keahliannya dari tenaga ulamak dan tokoh pentadbir negeri Johor iaitu Hj. Abdullah bin Musa yang telah dipilih untuk mengambil alih tugas Hj. Mohamed Arif bin Unang. Satu hal yang patut diperhatikan ialah pada peringkat ini "Pakatan" sudah mula dianggotai oleh tenaga baru yang berkhidmat di dalam Jawatan Tadbir Negeri Johor, seperti Ismail bin Sulaiman, Ahmad bin Yahya, Jaafar bin Husin dan Hj. Mohamad Said bin Sulaiman. Di bawah pimpinan elit pentadbir yang lebih muda ini, "Pakatan" akhirnya berjaya menerbitkan dua buah buku karangan Hj. Mohamad Said bin Sulaiman berjudul *Hikayat Queen Victoria* pada tahun 1904 dan *Hikayat Johor* pada tahun 1908.¹² Kedua-dua buah buku ini dikatakan mendapat sambutan yang baik dan digunakan dengan meluas sebagai sumber bacaan di sekolah-sekolah Melayu Johor. Di samping karangan Hj. Mohamad Said, sebuah lagi buku berjaya diterbitkan oleh "Pakatan", karangan Abdullah bin Abdul Rahman, *Matahari*

¹⁰Lihat juga Zainal Abidin Ahmad, "Recent Malay Literature", *JMBRAS*, Vol. XIX, Pt. 1, (Feb., 1941), h. 16-17.

¹¹Hj. Muhammad Said, *Peredar Angka 24*.

¹²Mengenai Major Dato Hj. Muhammad Said dan tulisan-tulisannya lihat Nik Safiah Karim, *Sumbangan Pakatan*, h. 41-69 dan *Riwayat Hidup Major Dato Haji Muhammad Said b. Sulaiman*, (Penang, 1954). passim.

Memancar yang diterbitkan pada tahun 1906.¹³ Walaupun buku ini lebih banyak mengisahkan tentang peristiwa sejarah negeri Jepun, ternyata buku itu telah dapat menanamkan semangat serta harapan baru bukan sahaja kepada penduduk-penduduk di Asia, tetapi juga turut menaikkan semangat orang-orang Melayu untuk mengejar kemajuan sebagaimana yang telah dicapai oleh orang Jepun.

Boleh diandaikan bahawa sehingga tahun 1906, "Pakatan" telah berjaya menggerakkan minat membaca dan minat untuk menerbitkan buku di dalam bahasa Melayu di kalangan orang-orang Melayu. Walaupun buku-buku yang diterbitkan oleh "Pakatan" jauh berbeda kualitasnya dengan terbitan selepasnya dan tidak banyak pula ia memperlihatkan pencapaian hasil kesusasteraan yang tinggi mutunya namun "Pakatan" telah dapat membuka jalan kepada penulis-penulis lain pada dekad selanjutnya untuk meneruskan jalan yang telah diterokai itu.

Menjelang tahun 1909, perubahan politik yang berlaku di negeri Johor turut sama mempengaruhi usia "Pakatan". Penyingkiran Dato Abdul Rahman bin Andak dari tampuk pemerintahan Kerajaan Johor pada masa yang sama, ekoran dari bermulanya campurtangan pegawai Inggeris dalam pentadbiran negeri Johor, akhirnya mendorong "Pakatan" untuk menghentikan kegiatannya. Sehingga tahun 1934 apabila "Pakatan" dihidupkan semula oleh Hj. Mohamed Said bin Sulaiman dan juga oleh beberapa orang pegawai tadbir negeri Johor seperti Dato Abdullah bin Abdul Rahman; Dato Awang bin Omar dan Major Musa bin Yusof, dengan nama yang baru iaitu *Pakatan Bahasa Melayu Persuratan Buku Diraja Johor* (The Royal Society of Malay Literature of Johor. "Pakatan" tidak banyak menghasilkan buku-buku dalam Bahasa Melayu yang menjadi tujuan utama penubuhannya pada tahun 1888. Pun begitu mulai dari tahun 1934 di bawah naungan D.Y.M.M. Sultan Johor "Pakatan" telah berjaya hidup kembali dengan nafas yang lebih segar lagi. Tidak dapat dinafikan bahawa pembentukan P.B.M.P.B. pada tahun 1888 itu berjaya membangkit-

¹³ Abdullah b. Abdul Rahman merupakan salah seorang Pengerusi P.B.M.P.B. pada tahun 1934. Bukunya *Matahari Memancar* mula diterbitkan pada tahun 1906. Beliau adalah seorang pegawai MOS dan pada tahun 1932 menjadi Ketua Jabatan Agama Johor. Mengenai Abdullah b. Abdul Rahman lihat Mashhor Malaya, *Sejarah Bahasa dan Pustaka Melayu*, (Penang, 1957), h. 40-42.

kan minat menulis dan membaca di kalangan orang-orang Melayu bukan sahaja di Johor malah kepada seluruh masyarakat Melayu di Semenanjung.¹⁴

Antara lain matalamat "Pakatan" ialah:

- a. Memelihara, memperlengkapkan dan mempermodenkan bahasa Melayu dan memelihara tulisan Jawi.
- b. Menstandardkan ejaan dan perkataan.
- c. Mencipta perkataan baru.
- d. Mengembangkan pengetahuan melalui ceramah-ceramah dan penyelidikan.
- e. Mengeluar *Peredar* atau jurnal enam bulan sekali.
- f. Mengadakan perpustakaan.¹⁵

BAHASA MELAYU DALAM PENTADBIRAN

Kegiatan elit pentadbir dalam bidang persuratan seolah-olah mengalami zaman gerhana khususnya setelah Dato Abdul Rahman bin Andak dilucutkan jawatan Setiausaha Kerajaan.¹⁶ Lebih ketara lagi ialah kemasukan secara beramai-ramai pegawai Inggeris untuk mengisi jawatan-jawatan penting dalam pentadbiran kerajaan negeri Johor seperti di pejabat perbendaharaan, mahkamah; pejabat tanah, polis, kerjaraya, kastam, perubatan dan sebagainya mulai dari tahun 1914, seolah-olah mematikan minat golongan elit pentadbir Melayu untuk terus memajukan bahasa Melayu sebagai bahasa yang sewajarnya digunakan dalam urusan pentadbiran kerajaan negeri setaraf dengan bahasa Inggeris.¹⁷ Malah dalam perjanjian yang termeteri antara Sultan Ibrahim dengan kerajaan Inggeris, soal penggunaan bahasa Melayu sebagai bahasa pentadbiran telah diakui sama tarafnya dengan bahasa Inggeris.¹⁸ Perubahan yang berlaku di dalam jentera pentadbiran kerajaan selepas pentadbiran negeri Johor diam-

¹⁴Hj. Muhammad Said, *Peredar Angka 24*.

¹⁵Lihat Hj. Jumaat Dato Hj. Mohd. Noor, "Daripada P.B.M.P.B. Hingga DBP", h. 2-3.

¹⁶Fawzi Basri, "Datuk Seri Amar Diraja", h. 14-29.

¹⁷K. Sinclair, "British Advance", h. 93-110.

¹⁸James de Vere Allen, "Johore, 1901-1914", *JMBRAS*, XL, 2, (1972), h. 27 dan Thio, "British Policy", h. 251-252.

bil alih oleh kerajaan Inggeris, seolah-olah meletakkan pegawai-pegawai Melayu dalam kedudukan yang *subservient*, jika dibandingkan dengan kedudukan pegawai Inggeris. Pegawai tadbir Melayu Johor, yang suatu ketika dahulu mengepalai keseluruhan sistem pemerintahan kerajaan Johor, kelihatan tidak berupaya membantah perubahan-perubahan yang diperkenalkan oleh Inggeris di Johor. Selepas tahun 1914, walaupun pihak kerajaan Inggeris bersetuju dengan cadangan Sultan Ibrahim untuk mewujudkan pentadbiran dualisme di Johor, di mana mengikut sistem itu urusan pentadbiran kerajaan hendaklah sama-sama dipikul oleh pegawai putih dan pegawai Melayu, namun pada hakikatnya konsep itu wujud pada teorinya sahaja. Pada praktiknya pegawai Inggerislah yang lebih berkuasa dalam menentukan sesuatu dasar itu.

Berhadapan dengan keadaan ini, acapkali telah berlaku selisih faham di antara pegawai tinggi Melayu yang telah lama berfungsi sebagai Residen di peringkat daerah dengan pegawai Inggeris yang baru ditugaskan di peringkat daerah, sebagai *Assistant Collector of Land Revenue* terutama sekali dalam urusan mengutip cukai.¹⁹

Di peringkat yang lebih tinggi pula, kemasukan pengaruh Inggeris dalam pemerintahan negeri Johor mengakibatkan bahasa Melayu tidak dipakai dalam perbicaraan di Mahkamah. Pertukaran bahasa yang terpakai di Mahkamah, dari bahasa Melayu kepada bahasa Inggeris dilakukan kerana Penasihat Undang-undang yang baru dilantik waktu itu iaitu W.H. Whitley, tidak yakin bahawa bahasa Melayu boleh dijadikan bahasa perbicaraan di Mahkamah Johor.²⁰ Whitley berpendapat bahawa sebagai sebuah negeri yang terletak di bawah pengaruh pemerintahan Inggeris, maka Johor sewajarnya mengamalkan dasar yang lebih kurang sama dengan apa yang diamalkan di negeri-negeri Melayu yang lain. Beliau juga berpendapat bahawa sudah sampai masanya bagi Mahkamah negeri Johor, menggunakan bahasa Inggeris dalam urusan pentadbiran dan perbicaraan di Mahkamah, sebagaimana juga yang diamalkan oleh Mahkamah di negeri-negeri Selat. Alasan Whitley ialah bahawa bahasa Inggeris itu wajar digunakan di mahkamah kerana undang-

¹⁹SS. 677/16. Pesuruhjaya Batu Pahat kepada State Secretary, 25hb. Sept., 1916. Lihat juga MB. 134/18. Timbalan MB. kepada General Adviser, 15 Nov., 1918, mengenai (perselisihan) Engku Ahmad, Pesuruhjaya Kerajaan Batu Pahat dengan Assistant Adviser Batu Pahat (Mr. Hole). Juga semak surat Timbalan MB kepada Private Sec. H.H. Sultan, 15 Nov., 1918 dan File Istana Besar Johor, SUK kepada Setiausaha Sulit, Sultan, 30 April 1913.

²⁰GA. 176/1914, M.H. Whitley kepada GA, 16 Oct., 1914.

undang yang digunakan di Mahkamah Johor adalah mengikut pola undang-undang *F.M.S. Courts Enactment of 1905*. Hakim serta magistrate yang bertugas di mahkamah Johor pada masa itu adalah hakim-hakim dan magistrate Inggeris yang cuma mahir dengan sistem undang-undang Inggeris. Maka dengan itu Whitley mencadangkan bahawa bahasa yang hendak digunakan di mahkamah bagi seluruh negeri Johor seharusnya adalah bahasa Inggeris dan bukannya bahasa Melayu.

Pandangan Whitley ini dipertahankan apabila beliau mendapati bahawa peguam-peguam yang menjalankan urusan guaman di Johor waktu itu kebanyakannya terdiri dari peguambela dan peguamcara yang beroperasi di Singapura, yang cuma tahu berbahasa Inggeris. Beliau berpendapat bahawa jika bahasa yang digunakan di mahkamah-mahkamah negeri Johor tidak menggunakan bahasa Inggeris maka ini akan menjejaskan urusan perbicaraan di mahkamah.²¹ Oleh kerana Johor pada waktu itu sudah mula mengamalkan sistem ekonomi *Laissez-faire* yang menjadi faktor penarik kepada pelabur-pelabur asing untuk datang berniaga dan menanam modal di negeri itu, maka mahu tidak mahu, mahkamah di negeri Johor juga hendaklah memberi perhatian yang serius terhadap bahasa serta undang-undang yang diamalkan di negeri itu, agar pelabur dapat merasa bahawa diri serta hak perniagaan mereka terjamin dan terpelihara oleh undang-undang negeri.

Tindakan Whitley untuk menjadikan bahasa Inggeris sebagai bahasa yang terpakai di Mahkamah Johor, serta juga langkah yang diambilnya untuk menukarkan undang-undang Islam dan adat Melayu yang sebelum ini terpakai di mahkamah-mahkamah negeri Johor, kepada undang-undang Inggeris, adalah satu tindakan yang lebih mementingkan keselesaan peguam dan hakim-hakim Inggeris yang tidak tahu berbahasa Melayu serta juga untuk menjaga kepentingan kaum pemodal asing daripada tujuan untuk menjaga kepentingan rakyat dan negeri Johor umumnya. Perubahan yang dicadangkan oleh Whitley itu bolehlah dianggap sebagai satu tindakan yang bermotif untuk melemahkan penggunaan bahasa Melayu sebagai bahasa pentadbiran serta juga sebagai bahasa yang boleh dipakai di mahkamah negeri Johor. Mengenai hal ini Whitley selanjutnya menambah pendapatnya dengan mengatakan:²²

²¹ *Ibid.*

²² *Ibid.*

Managers of estates are frequently before the courts. Their Singapore solicitors are not permitted to appear; they have no confidence in the local peguams, and if they are entirely under presented they find difficulty in following the proceedings. It would be impossible for long to deny to this most important class the same legal advantages as are enjoyed by their neighbours in the Colony and the F.M.S.

Perubahan yang diperkenalkan oleh pegawai Inggeris terhadap perjalanannya mahkamah negeri Johor, mengakibatkan ramai di antara *peguam syariah* atau *loyar syariah* yang suatu ketika dahulu menjadi peguam dalam kes-kes di Mahkamah Johor, telah hilang mata pencarian mereka. Lesen guaman yang lazimnya diberi kepada peguam syariah itu telah tidak dibaharui lagi malah telah dimansuhkan sama sekali²³.

Perubahan di dalam struktur pentadbiran Mahkamah Johor mengakibatkan ramai di antara Hakim-hakim Melayu yang menjadi Hakim di mahkamah-mahkamah Johor, telah ditukarkan ke daerah yang lebih kecil di pedalaman negeri di mana urusan guaman dan perbicaraan adalah terlalu kecil untuk mendatangkan sebarang kesan kepada sistem kehakiman yang baru, di bawah penjajah Inggeris.²⁴ Di bandar-bandar besar seperti Muar dan Batu Pahat, Penolong Penasihat Inggeris dilantik untuk menjadi Magistrate Kelas Satu. Sekiranya ada magistrate Melayu pun maka magistrate Melayu ini akan cuma menjalankan tugas Magistrate Kelas Tiga sahaja.²⁵

Perubahan yang berlaku di Johor pada tahap awal kemasukan pengaruh Inggeris dalam pentadbiran negeri Johor begitu jelas menunjukkan betapa tidak berdayanya golongan elit pentadbir pada waktu itu untuk membantah tindakan pegawai-pegawai Inggeris yang terlalu *overzealous*. Malah tahap ini boleh dikatakan sebagai tahap yang paling gantung mengenai kedudukan bahasa Melayu itu sendiri dalam pentadbiran kerajaan Johor. Betapapun halnya, perubahan yang dilakukan ini tidak pula menjejaskan keupayaan bahasa Melayu untuk berkembang. Bukti sejarah menun-

²³Syed Syeikh Al-Hadi yang satu ketika pernah bertugas sebagai *Peguam Syariah* di Johor Bahru, terpaksa meninggalkan bandar itu untuk membuka sebuah Madrasah di Melaka, apabila lesen guaman beliau tidak di baharui.

²⁴Lihat Annual Report, Johore, 1914, h. 18. Engku Omar, Ketua Hakim Melayu di Mahkamah Agung Johor, ditukarkan ke Mahkamah yang lebih kecil dan tempat beliau diambil alih oleh M.H. Whitley. Lihat juga Johore Government Gazette, No. 8, Vol. IV, Oct. 1, 1914 dalam C.O. 653/1 (Enactment No. 16, 7 1914 - Courts Amendments).

²⁵GA. 859/1914. "Appointment of Judge and Magistrates"; Annual Report, Johore, 1914, h. 18.

jukkan sehingga tahun 1934 apabila “Pakatan Bahasa Melayu Per-suratan Buku Diraja Johor” ditubuhkan, bagi menggantikan peranan P.B.M.P.B., ternyata bahasa Melayu masih tetap kukuh penggunaannya. Munculnya buku-buku Peredar keluaran Pakatan yang baru ini menyakinkan kita bahawa keutuhan bahasa Melayu masih bisa dikekalkan terutama sekali dengan adanya golongan elit pentadbir yang sentiasa gigih mempertahankan kedaulatan bahasa mereka.

* Artikel ini telah dibentangkan di dalam “Seminar Seratus Tahun Pergerakan Bahasa - Sastera Melayu Di Malaysia”, Dewan Jubli Intan, Johor Bahru, Johor, 29 Januari, 1989 dan telah disesuaikan semula untuk diterbitkan di dalam Jurnal ini. - Ketua Penyunting.